

نشست‌های علمی - تخصصی پژوهشکده حج و زیارت

مطالعات اجتماعی (۵)

جایگاه و نقش زیارت در مین شیعیان بومی بخریه

ارائه دهنده:

دکتر امیربهرام عرب احمدی

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

زمان: ۹۹/۸/۲۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پژوهشکده حج و زیارت برگزار می‌کند:

جایگاه و نقش زیارت در
بین شیعیان بومی نیجریه

وبینار علمی

ارائه دهنده: دکتر امیر بهرام عرب احمدی
عضو هیات علمی دانشگاه تهران

لینک حضور در وبینار: live.hzrc.ac.ir

زمان: چهارشنبه ۲۸ آبان/۱۳۹۹ ساعت ۱۰:۰۰ صبح

دستگاه

تولید و پیشبرد علم منحصر در تدوین کتاب یا مقاله نیست، بلکه بسیاری از قدم‌های مؤثر در کرسی‌های آزاداندیشی و نظریه‌پردازی و نشست‌های علمی برداشته می‌شود؛ چراکه نظریات ارائه شده توسط صاحب‌نظران مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد. از این رو پژوهش‌کده حج و زیارت، همسو با اهداف پژوهشی تعیین‌شده و تولید آثار متعدد و متنوع، در قالب کتاب، مقاله، نرم افزار و... اقدام به برگزاری نشست‌های علمی با حضور نظریه‌پردازان و اندیشمندان عرصه حج و زیارت کرده است. در این نشست‌ها که با حضور گروه‌ها و واحدهای علمی پژوهش‌شده، همچون بقیع پژوهی، فقه و حقوق، تاریخ و سیره، کلام و معارف، اخلاق و عرفان و مطالعات اجتماعی و راهبردی صورت گرفته است، آخرین نظریه‌پردازی‌ها در موضوع حج و زیارت مطرح، و در حضور فرهیختگان حوزه و دانشگاه، روحانیان کاروان‌ها و نیز متخصصان این رشته، بررسی و تحلیل شده است. این پژوهش‌کده، ضمن قدردانی از نظریه‌پردازان، نقادان و شرکت‌کنندگان در این

نشست‌ها اقدام به انتشار مباحث یاد شده در قالب کتابچه نموده، تا مورد استفاده علاقه‌مندان و دانش‌پژوهان عرصه حج و زیارت قرار گیرد و روزه‌ای برای اندیشه‌های نو و نظریه‌پردازی‌های جدید در این عرصه شود. امید است که مقبول حضرت بقیةالله الاعظم علیه السلام قرار گیرد.

معاونت پژوهش

پژوهشکده حج و زیارت

سخنان دکتر ضیائی

بسم الله الرحمن الرحيم

ضمن خیر مقدم خدمت بینندگان محترم و استاد گرامی جناب آقای دکتر عرب احمدی، نشست تخصصی راهپیمایی اربعین شیعیان نیجریه و اهمیت اربعین و بزرگداشت و پاسداشت ارزش‌های کربلا را خدمت همه بزرگواران اعلام می‌کنیم. این راهپیمایی‌ها امری مباح و پسندیده است که ما را به یاد راهپیمایی‌های اهل بیت علیهم‌السلام به کربلا می‌اندازد. در مورد مشروع یا نامشروع بودن این راهپیمایی‌ها باید متکلمان و فقیهان نظر بدهند، ولی در کل، این نوع یادآوری‌ها امری پسندیده است که ان‌شاء الله بتوانیم از آثار و برکات آن در جهت پاسداشت ارزش‌های کربلا بهره‌مند شویم.

راهپیمایی‌های شیعیان نیجریه تقریباً شبیه همان امام‌بارگاه‌هایی است که در هندوستان و در برخی دیگر از مناطق جهان وجود دارد که مردم به زیارت آن می‌روند. اگر بخواهیم زمینه‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی شکل‌گیری این امام‌بارگاه‌ها را در نظر بگیریم، می‌بینیم که آثار و برکاتی برای مردمان آن محل داشته است؛ گرچه از نظر فقهی

و کلامی جایگاه این امام بارگاه‌ها در منطقه شبه قاره بحثی مستقل می‌طلبد، ولی همین قدر که یادآور زیارت اهل بیت علیهم‌السلام و ارتباط معنوی با ایشان، از طریق مردمی که هزاران کیلومتر از مراقد اهل بیت علیهم‌السلام فاصله دارند امری پسندیده است و آثار و برکاتی نیز دارد و باید ابعاد اجتماعی، سیاسی و زمینه‌های شکل‌گیری این موارد را بررسی کرد و در رابطه با آن (از نظر دینی) کارشناسی صورت پذیرد. بنده بیش از این وقت دوستان را نمی‌گیرم و با صلواتی بر محمد و آل محمد در خدمت جناب آقای دکتر عرب‌احمدی هستیم تا از بیانات ایشان بهره‌مند شویم.

سخن دکتر عرب احمدی

بسم الله الرحمن الرحيم

خدمت جناب آقای دکتر ضیائی و همکاران محترم در پژوهش‌شکده حج و زیارت و دوستانی که امروز در این وبینار حضور دارند، عرض سلام و ادب دارم. خیلی خوشحالم که در خدمت شما هستم و تلاش می‌کنم که در این وبینار، در ارتباط با جایگاه و اهمیت زیارت اماکن دینی، در کشور نیجریه، و به طور خاص در بین شیعیان، با تأکید و تمرکز بر راهپیمایی اربعین، مطالبی را خدمت شما عرض کنم.

ابتدا اطلاعاتی را در مورد شکل‌گیری جریان تشیع و نهاده‌شدن مذهب تشیع در این کشور بسیار مهم و راهبردی منطقه غرب آفریقا خدمتتان عرض می‌کنم که به عنوان مقدمه، می‌توانیم برای ورود به بحث در نظر بگیریم؛ هر چند که به اندازه اصل موضوعی که می‌خواهیم در مورد آن صحبت کنیم، با اهمیت است.

همانطور که می‌دانید نیجریه طی دو، سه دهه اخیر، به یکی از کانون‌های تمرکز شیعیان بومی در این کشور تبدیل شده است. البته روی سخن بنده در مورد شیعیان بومی

است؛ زیرا در آنجا یک اقلیت بسیار کوچک شیعیان لبنانی هم هستند که خارج از بحث ماست. جمعیت شیعیان بومی این کشور، بیش از ۱۰ میلیون نفر برآورد شده است؛ البته آمارهای متفاوتی گزارش شده که تا ۲۰ میلیون نفر هم ذکر شده، ولی به طور قطع و یقین جمعیت فعلی شیعیان بومی در کشور نیجریه حدود ۱۰ میلیون نفر است که با توجه به جمعیت حدود ۱۸۵ یا ۱۹۰ میلیون نفری آن، رقم شگفت‌آوری است و شیعیان آن به عنوان یکی از سازمان‌یافته‌ترین اقلیت‌های اسلامی در این کشور، با وجود تمام مشکلات و محدودیت‌ها در حال فعالیت هستند.

هر چند ریشه تشیع در نیجریه به قرن‌ها قبل برمی‌گردد و اندیشه‌های مبتنی بر مهدویت و تشیع از چند صد سال پیش وجود داشته، ولی به طور خاص آغاز شکل‌گیری نهضت پویای تشیع، به ابتدایی‌ترین سال‌های دهه ۱۹۸۰ میلادی بازمی‌گردد که در رأس آن رهبر بزرگ و نستوهی به نام «شیخ ابراهیم یعقوب زکزاکی» است که بر اثر اتفاقاتی که چند سال قبل در نیجریه رخ داد و منجر به کشتار بسیاری از شیعیان این کشور شد، نام شیخ در سراسر جهان طنین‌انداز شد و امروزه از ایشان به عنوان یکی از شخصیت‌های بزرگ و فداکار قاره آفریقا یاد می‌شود.

شیخ در سال ۱۹۸۰ و در زمانی که دانشجوی رشته اقتصاد بود، کاملاً اتفاقی با امام

خمینی علیه السلام و فعالیت‌ها و مبارزات ایشان که آن زمان در نوفل لوشاتو حضور داشتند آشنا می‌شود و در همان ماه‌های آغازین پیروزی انقلاب اسلامی، در سفری به ایران، با حضرت امام ملاقات می‌کند که تأثیر شگرفی در روحیات و تفکرات ایشان می‌گذارد تا جایی که تصمیم می‌گیرد خود را وقف نهضت تشیع و تلاش برای شکل‌گیری جریان تشیع در این کشور کند. که این تلاش و مجاهدت همچنان ادامه دارد.

در مورد شکل‌گیری جریان تشیع در نیجریه زیاد می‌توان صحبت کرد؛ فقط خیلی خلاصه خدمتان عرض می‌کنم که شکل‌گیری مرحله به مرحله و تدریجی نهضت تشیع در کشور نیجریه - که در رأس آن شیخ زکزاکی حضور مستقیم و عملیاتی داشت - طی دهه‌های ۱۹۸۰-۲۰۱۰ مسیر رو به رشد و بالندگی خود را ادامه داد و امروزه شیعیان به عنوان یکی از نهادهای دینی قدرتمند، نه تنها در نیجریه، بلکه در غرب آفریقا عرض‌اندام می‌کنند و حوادث مختلفی را در این کشور از نزدیک مشاهده کردند که متأسفانه بیشتر این حوادث تلخ و خونبار بوده است.

در کنار شیخ زکزاکی در مسیر شکل‌گیری، پویایی و تثبیت نهضت تشیع، چند نفر از یاران فداکار ایشان هم به چشم می‌خورند که از همان سال ۱۹۸۰ در کنار شیخ بودند که متأسفانه امروزه تقریباً همه آنها به شهادت رسیده‌اند که خیلی کوتاه اشاره می‌کنم.

در سال ۱۹۸۰ اولین گام‌ها برای شکل‌گیری جریان تشیع با تأسیس سازمانی به نام «حرکت اسلامی شمال نیجریه» در شهر «زاریا» شهر محل سکونت شیخ زکزاکی، شکل گرفت و به تدریج شمار طرفداران این سازمان، افزایش یافت. به هر حال این حرکت که البته به عنوان حرکت اسلامی نیجریه هم از آن یاد می‌شود در ابتدا فعالیت خود را با ده نفر آغاز کرد، و همان‌طور که خدمتتان عرض کردم امروزه به بیش از ۱۰ میلیون نفر رسیده و حتی آمارهای بیشتری از آن هم ارائه می‌شود.

شیخ زکزاکی در مسیر به ثمر نشستن این اقدام بزرگ و درحالی‌که با مشکلات فراوانی مواجه بود، تنها با عشق به اهل بیت علیهم‌السلام و رنج‌های بی‌شماری که متحمل شد به هدف خویش نائل شد؛ هرچند در این مسیر، خسارات معنوی فراوانی دید که تنها یک نمونه آن شهادت شش پسر از هفت پسر ایشان در مسیر مبارزه مسالمت‌آمیز و صلح‌جویانه شیخ به دست دشمنان نهضت تشیع است. همان‌طور که خدمتتان عرض کردم شمار قابل توجهی از یاران و از افراد بسیار نزدیک به ایشان و همچنین تعدادی از بستگان شیخ نیز به شهادت رسیدند.

جریان پویای تشیع در این کشور که از ۱۹۸۰ شروع شد، در سال ۲۰۱۵ فرجام بسیار تلخی داشت. در این سال که البته رسانه‌های داخلی و مطبوعات در داخل کشور و تا

حدودی رسانه‌های بین‌المللی آن را پوشش دادند با هجوم وحشیانه ارتش نیجریه به گردهمایی آرام و مسالمت‌آمیز گروهی از شیعیان در حسینیه بقیه الله زاریا، حدود هزار نفر از شیعیان، آن هم بدون هیچ بهانه‌ای در حالی که مشغول برگزاری یکی از مراسم دینی خودشان بودند، به قتل رسیدند که در میان آنها چند کودک و زن نیز وجود داشتند. این جریان روز بعد هم ادامه پیدا کرد و با ادامه حملات ارتش به خانه خود شیخ که حدود سه کیلومتر با حسینیه زاریا فاصله دارد، با مقاومت شدید فدائیان شیخ در حالی که دست خالی بودند، مواجه شدند. تمام محافظان، یاران و دوستان صدیق شیخ شهید شدند و در نهایت وارد خانه شیخ شدند و چند نفر نزدیکان شیخ مانند خواهر، قائم مقام ایشان شیخ محمد توره، دکتر محمد عثمان، رئیس مؤسسه بهداشتی حرکت اسلامی و چند نفر دیگر را در مقابل چشمان شیخ به گلوله بستند و در نهایت هم با چند گلوله شیخ و همسرشان را به شدت زخمی کردند و او را تا به امروز به اسارت گرفتند. این واقعه نقطه غم‌انگیزی در مسیر پرفراز و نشیبی است که نهضت تشیع به رهبری شیخ زکزاکی در این کشور شروع کرده و همچنان هم در حال تداوم است.

به هر حال، فعالیت‌های حرکت اسلامی شمال نیجریه با وجود محدودیت‌های بسیار شدید و سخت‌گیری‌هایی که از طرف دولت و سازمان‌های امنیتی و ارتش نیجریه

اعمال می‌شود ادامه دارد و آنها همچنان به فعالیت‌های دینی و مذهبی‌شان ادامه می‌دهند.

فرهنگ زیارت در بین شیعیان نیجریه

اساساً فرهنگ زیارت اماکن دینی در بین مسلمانان آفریقایی بسیار ریشه‌دار است و جدا از سفر به حج که غایت و نهایت آرزوی تمام مسلمانان قاره آفریقا محسوب می‌شود، زیارت برخی اماکن متبرکه در داخل کشورهای که مسلمانان حضور دارند، یکی از سنت‌ها و آداب و رسوم مهم مسلمانان کشورهای آفریقایی به شمار می‌آید.

نکته حائز اهمیت اینکه اسلام در آفریقا بیشتر اسلام تصوف است و علی‌رغم اینکه خیلی از مسلمانان مالکی، حنفی یا شافعی‌مذهب هستند؛ خود را وابسته به گروه‌های متصوفه‌ای نظیر شاذلیه، تيجانیه و قادریه می‌دانند و بیش از آنکه خود را مالکی، حنفی یا شافعی بدانند خود را به یکی از مکاتب متصوفه وابسته می‌دانند. از این رو وقتی بزرگان اهل تصوف فوت می‌کنند، قبر آنها را به آرامگاه باشکوهی تبدیل می‌کنند. زیارت این اماکن هم برای آنها اهمیت زیادی دارد؛ چنان‌که خود را مکلف و موظف می‌دانند که با راهپیمایی و پیاده‌روی رهسپار زیارت این اماکن شوند.

اگر بخواهیم به موضوع ریشه‌دار بودن فرهنگ زیارت در بین مسلمانان نیجریه

بپردازیم، ابتدا باید به بحث حج اشاره کنیم. پیشتر اشاره شد که زیارت خانه خدا یکی از آمال و آرزوهای مسلمانان این کشور - اعم از اهل سنت و شیعیان - است. سفر حج به خصوص بعد از استقلال کشور نیجریه پر فراز و نشیب است. معمولاً دولت عربستان با حجاج نیجریه در مقاطع زمانی مختلف در دهه‌های ۱۹۷۰-۱۹۹۰ و حتی تا به امروز هم برخوردهای نامناسب و تحقیرآمیزی دارد. کارگزاران حج سعودی بارها گفته‌اند که حجاج اعزامی از نیجریه ناقل و پیروسی‌های مختلفی هستند و بیماری‌هایی را با خودشان به عربستان وارد کرده‌اند؛ زیرا بهداشت را رعایت نمی‌کنند و سعی می‌کنند به بهانه‌های مختلف مسلمانانی که با عشق و علاقه زیاد و با مشکلات فراوان رهسپار سفر حج شده‌اند را تحقیر کنند. این برخوردها همواره با اعتراض مسلمانان نیجریه‌ای مواجه شده است که این وضعیت کماکان ادامه دارد. به هر حال، اصولاً سفر حج برای مسلمانان کشور نیجریه - اعم از اهل سنت و شیعیان - با مشکلاتی همراه است و هر سال اتفاقاتی رخ می‌دهد.

پیش از استقلال کشور نیجریه و پس از آن، سفرهای زیارتی حج یکی از رویدادهای مهم مسلمانان این کشور، اعم از شیعه و سنی است، و امروزه نیز مسلمانان نیجریه‌ای معمولاً بیشترین زائران آفریقایی را در ایام حج دارند. با شکل‌گیری، انسجام و پویایی

نهضت حرکت اسلامی نیجریه و آغاز سفرهای زیارتی شیعیان، برخوردارهای نسبتاً شدیدی با شیعیان می‌شود؛ در یکی از سفرها که خودشان حضور داشتند و از نزدیک این برخوردارهای تحقیرآمیز را دیدند، این رفتارها را به شدت محکوم کردند. از آن پس این رویه و اعتراض‌ها به نوعی برای سایر مسلمانان نیجریه فرهنگ سازی شد که اجازه ندهند غرور ملی و هویتشان توسط کارگزاران حج در عربستان لگدمال، و به آنها توهین شود.

شاید یکی از دلایل اختلاف دولت نیجریه با شیخ زکزاکی از زمانی شروع شد که شیخ در اوایل دهه ۱۹۹۰ رسماً و طی بیانیه‌ها و مصاحبه‌هایی با روزنامه‌ها و رسانه‌های محلی این کشور با این وضعیت به شدت برخورد و انتقاد کرد و رسماً اعلام کرد که برخوردارهای تحقیرآمیز دولت عربستان با حجاج نیجریه‌ای عمدتاً ناشی از ضعف مدیران عالی این کشور است که اجازه می‌دهند غرور ملی مردمی که با عشق و علاقه رهسپار سفر زیارتی حج شده‌اند، پایمال شود. از آن زمان حساسیت‌هایی علیه شیخ در بین مدیران عالی کشور به وجود آمد که البته دلایل دیگری نیز داشت و علاوه بر اختلافات شیخ با دولت به دلایل گوناگون، کماکان دولت‌های مختلف نیجریه را در مقاطع زمانی مختلف در ارتباط با انفعال و واماندگی آنها در مقابل دولت عربستان زیر سؤال می‌برد که این مسئله، همواره با خشم و در مواقعی با عکس‌العمل تند دولت مواجه می‌شد.

شیخ زکزاکی تا به حال چندین بار از ۶ ماه تا ۴ سال و حتی بیشتر به زندان محکوم شده است؛ از جمله دلایل این محکومیت‌ها همین اعتراضات مداوم شیخ زکزاکی به دولت عربستان در قبال سیاست تحقیرآمیز علیه حجاج نیجریه‌ای بود.

یکی دیگر از نکات قابل ذکر در ارتباط با سفرهای زیارتی مسلمانان نیجریه به عربستان، بحث کویپ‌های حجی است که از طرف دولت عربستان و سازمان رابطه العالم الاسلامیه در اختیار دولت‌های وقت نیجریه و بعضی از سازمان‌های اسلامی قرار می‌گیرد و آنها به نمایندگی از دولت، کویپ‌های حج را بین شیوخ و رهبران مسلمانان تقسیم می‌کنند که معمولاً این کویپ‌ها را به شیعیان نمی‌دهند و این مسئله هم بارها با اعتراض شدید شیخ زکزاکی مواجه شده است. ایشان می‌فرمود اگر قرار است امتیازات تقسیم شود، شیعیان هم دارای حق و حقوق هستند و باید بین شیعه و اهل سنت تساوی و تعادل در نظر گرفته شود.

در کنار سفر حج، سفرهای زیارتی به سرزمین عراق و مشهد مقدس همواره بین مسلمانان نیجریه، جایگاه ویژه‌ای دارد. البته بیشتر، شیعیان رهسپار این سفرها می‌شوند؛ ولی در کنار آنها نیز گروهی از اهل سنت به زیارت اماکن متبرکه شیعیان در عراق و حتی در مشهد می‌روند؛ زیرا اهل سنت تعصب زیادی در این زمینه ندارد و فقط جریاناتی که

به وهابیت وابسته هستند با مسئله زیارت مخالفت می‌کنند. طی دو دهه گذشته سفر به اماکن متبرکه عراق رواج پیدا کرده، ولی بیشتر دربرگیرنده شیعیان متمول نیجریه است. البته اگر روی سخنان فقط در مورد شیعیان باشد، معدودی از شیعیان بومی نیجریه - که از وضعیت رفاهی نسبتاً مناسبی برخوردارند - به صورت مستمر به این سفرها می‌روند. از سال ۲۰۱۵ و بعد از برخورد بسیار خشن دولت با شیخ زکزاکی و قتل عام بی‌رحمانه حدود هزار نفر از شیعیان بومی، عملاً اعزام شیعیان به عربستان متوقف شده و حتی به طور غیر رسمی ممنوع شده است.

راهپیمایی اربعین - که موضوع اصلی این وبینار است - طی یک دهه گذشته و از اوایل سال ۲۰۱۰ به بعد شکل گرفته است که می‌توانیم آن را بزرگ‌ترین راهپیمایی شیعیان در جهان بدانیم. پیش‌تر گفتیم که امکان سفر به عراق برای شیعیان بومی نیجریه جهت شرکت در مراسم پیاده‌روی با توجه به مشکلات متعدد - از جمله مسائل اقتصادی - بسیار دشوار است؛ هر چند هر سال تعداد اندکی از آنها در راهپیمایی اربعین عراق شرکت می‌کنند - به طوری که از جمعیت ده میلیون نفری حدود ۱۰۰ یا ۲۰۰ نفر بیشتر نمی‌توانند شرکت کنند - اما با توجه به عشق و علاقه عجیبی که به اهل بیت علیهم‌السلام و به طور خاص امام حسین علیه‌السلام دارند، تلاش شده تا جایگزینی برای این مسئله در نظر گرفته

شود و در این ارتباط، به صورت خودجوش از سال ۲۰۱۰ (البته قبل از ۲۰۱۰) به صورت منسجم و سازمان یافته راهپیمایی آغاز می‌شود. در موسم اربعین از شهرهای مختلف نیجریه و عمدتاً از ایالات مسلمان‌نشین شمال نیجریه به سمت زاریا شاهد راهپیمایی گروهی از مسلمانان هستیم.

از آنجایی که زاریا شهری است که نهضت تشیع از آنجا شکل گرفته و هسته اولیه حرکت اسلامی شمال نیجریه تحت مدیریت و رهبری شیخ زکزاکا است، به عنوان سمبل و نماد وحدت شیعیان در کشور نیجریه و حتی کشورهای اطراف در نظر گرفته می‌شود و در واقع این شهر جایگاه خاصی در بین شیعیان نیجریه دارد. از سال ۲۰۱۰ و در راستای اعلام همبستگی شیعیان نیجریه با دیگر شیعیان جهان و به عنوان بخشی از شیعیان دنیا این راهپیمایی آغاز شد و به نوعی شیعیان بومی این کشور اعلام کردند که به دلیل عدم امکان سفر به عراق و شرکت در راهپیمایی اربعین این راهپیمایی را جایگزین آن می‌کنند. معمولاً این سفر یک هفته قبل از اربعین شروع می‌شود. مسیرهای راهپیمایی عمدتاً از شهرهای سوکوتو، کانو، لاگوس و ابوجا به سمت زاریا می‌باشد و معمولاً این راهپیمایی‌ها بین ۳ تا ۷ روز طول می‌کشد. جالب است بدانید جمعیتی که در این راهپیمایی شرکت می‌کنند بین یک تا چهار میلیون نفر هستند که بزرگ‌ترین راهپیمایی شیعیان جهان بعد

از اربعین حسینی در کربلاست.

برخلاف راهپیمایی عراق این راهپیمایی فاقد هرگونه امکانات پذیرایی است. شیعیانی که با عشق و علاقه رهسپار زاریا می‌شوند با پای پیاده مسافتی بین هشتاد تا دویست کیلومتر را طی می‌کنند. البته طوری برنامه‌ریزی می‌شود که صبح روز اربعین وارد شهر زاریا شوند و در حسینیه بقیة الله گرد هم آیند.

تا قبل از تخریب حسینیه بقیة الله در سال ۲۰۱۵ انبوه جمعیت در نخستین ساعات روز در دروازه زاریا حضور پیدا می‌کردند و قبل از ظهر رهسپار حسینیه می‌شدند و در داخل و بیرون حسینیه مراسم خاصی را انجام می‌دادند که عمدتاً در برگیرنده سخنرانی شیخ زکزاکی بود و آداب و رسوم خاص شیعیان که معمولاً توأم با نوحه‌خوانی به زبان هوسا و زنجیرزنی، سینه‌زنی و برگزاری مراسم تعزیه در ارتباط با سرهای بریده‌ای که وارد شام می‌شوند و داستان‌های مربوط به شهادت حضرت امام حسین علیه السلام و یارانشان که به شیوه بسیار جالب انجام می‌شده و جالب است که گروه‌هایی از اهل سنت در این مراسم حضور پیدا می‌کردند و تا حدودی رسانه‌های داخلی کشور این مراسم را پوشش می‌دادند.

از همان ابتدای شکل‌گیری این راهپیمایی - که البته کاملاً هم مسالمت آمیز بود - دولت نیجریه احساس خطر کرده بود؛ هر چند این راهپیمایی را غیرقانونی اعلام نکرده

بود، ولی سعی می‌کرد به طرق مختلف با این راهپیمایی برخورد کند.

در کنار دولت که محدودیت‌هایی را برای این راهپیمایی ایجاد می‌کرد، یکی از مشکلات بزرگ راهپیمایان در سال‌های نخست دهه ۲۰۱۰ خطرات افراط‌گرایان موسوم به «بوکوحرام» بود که چندین بار در شهرهای مختلف به راهپیمایان حمله کردند که فقط در یک مورد در اثر بمب‌گذاری که در مسیر عبور گروهی از راهپیمایان از کادونا به زاریا اتفاق افتاد، ۲۵ نفر به طرز دلخراشی به شهادت رسیدند و تعداد زیادی زخمی شدند. علی‌رغم این مسائل، شیعیان با عشق و علاقه این راهپیمایی را که از اولین سال‌های دهه ۲۰۱۰ آغاز شده بود، همچنان ادامه دادند.

بعد از کشتار شیعیان در سال ۲۰۱۵ - که با انهدام تمام اماکن شیعی توأم بود - حسینیه بقیة الله و منزل شیخ زکزاکي کاملاً تخریب شد و حتی بقایای سنگ و چوب و آهن را هم از آنجا بردند. منزل شیخ در زاریا بزرگ بود و یک حسینیه کوچک هم در داخل آن وجود داشت که گاهی شیخ در این حسینیه کوچک از شیعیان پذیرایی می‌کرد. همچنین برخی از مؤسسات دینی - فرهنگی وابسته به نهضت حرکت اسلامی را هم کاملاً تخریب کردند و حتی به آرامگاه مادر شیخ - که ساختمانی کوچک و برای شیخ و شیعیان مهم بود - حمله کردند و به خاطر بغض و کینه‌ای که نسبت به شیعیان داشتند،

این آرامگاه کوچک را هم کاملاً ویران نمودند.

با این حال، بعد از طی سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۹ و همچنین سال ۲۰۲۰ راهپیمایی از مناطق مختلف به زاریا ادامه پیدا کرد و شیعیان کماکان در محلی که حسینیه بسیار بزرگ و باشکوه بقیه الله وجود داشت، حضور می‌یافتند و در آنجا عزاداری می‌کردند. این مراسم - که تا پیش از اسارت شیخ زکزاکی و با حضور او برگزار می‌شد - شامل سخنرانی برخی رهبران این جریان، توأم با نوحه‌خوانی، سینه‌زنی و زنجیرزنی بود. از سال ۲۰۱۵ دولت نیجریه این راهپیمایی را غیر قانونی اعلام کرد و رسماً اعلام کرد که ارتش با این راهپیمایی‌ها برخوردی قهرآمیز و خشن خواهد داشت؛ ولی این مسئله هم نتوانست جلوی تداوم این راهپیمایی‌ها را بگیرد. متأسفانه در سال ۱۳۹۵، یعنی یک سال پس از کشتار شیعیان، ارتش نیجریه برخورد بسیار خشنی با گروهی از راهپیمایانی که رهسپار زاریا بودند، داشت. ماجرا از این قرار بود که چند روز قبل از اربعین، صد نفر را در خروجی شهر کانو به شکل بسیار وحشیانه‌ای به قتل رساندند. در سال ۱۳۹۷ نیز ۴۴ نفر از راهپیمایان اربعین حسینی توسط ارتش به شهادت رسیدند. در سال ۹۸ باز ۳۹ نفر از راهپیمایان اربعین حسینی به شهادت رسیدند و در سال ۹۹ هم تعدادی از شیعیان این راهپیمایی به شهادت رسیدند که البته به دلیل

سانسور شدید خبری، رقم دقیقی منتشر نشد. ولی به طور قطع تعداد قابل توجهی از راهپیمایان شهید و تعدادی زخمی شدند.

راهپیمایی شیعیان در سکوت کامل و بدون هرگونه تنش و حاشیه انجام می‌شود. آنها فقط با در دست داشتن عکس شیخ زکزاکی، تمثال امام حسین علیه السلام و روایاتی از ایشان پلاکاردهایی از جملات شیخ زکزاکی و پوسترهایی از امام خمینی علیه السلام و جملاتی از ایشان با پرچم‌های سبز و قرمز پیاده‌روی می‌کنند، بدون اینکه شعاری علیه حکومت سر دهند و یا با نظامیان درگیر شده و یا به دنبال تخریب اماکن عمومی باشند. اما متأسفانه دولت، هر سال با حمله به این راهپیمایان موجی از خون و کشتار به راه می‌اندازد و در صدد هست که این راهپیمایی‌ها را خشن جلوه دهد تا توجهی برای کشتار راهپیمایان باشد. کاملاً مشخص است که این برخوردهای قهرآمیز و کشتن وحشیانه راهپیمایان مسالمت‌جو توطئه‌ای از پیش طراحی شده است.

جالب است بدانید که طی ۱۰ سال گذشته این راهپیمایی به نوعی نهادینه و تثبیت شده و توجه مردم نیجریه - اعم از مسلمانان اهل سنت و مسیحیان - را به خود جلب کرده است تا جایی که طی دو، سه سال گذشته، گروه‌هایی از مسیحیان هم در این راهپیمایی‌ها حضور پیدا کرده‌اند و مسیرهایی را با شیعیان طی کردند و طی صحبت‌هایی که با بعضی

خبرنگاران محلی داشته‌اند، اذعان کرده‌اند که ما اطلاعات قابل توجهی در مورد قیام حضرت امام حسین علیه السلام داریم و با حضور در این راهپیمایی و همگام شدن با راهپیمایان شیعه، سعی می‌کنیم که همبستگی خودمان را با امام حسین علیه السلام و قیام ایشان اعلام کرده و به نوعی رنج اهل بیت علیهم السلام پس از شهادت امام حسین علیه السلام را بتوانیم از طرف خودمان به تصویر بکشیم.

همان‌طور که خدمتتان عرض کردم این راهپیمایی از سال ۲۰۱۵ به بعد غیر قانونی اعلام شد، ولی شیعیان اصرار دارند که این راهپیمایی را تداوم ببخشند؛ هرچند حملات مداوم دولت و همچنین گروه‌های وابسته به وهابیت و در رأس آنها بوکوحرام آنها را دچار حاشیه می‌کنند و این افراد صلح‌جو و آرام را مخلاً آرامش عمومی کشور نشان می‌دهند. گفته شده که یکی از دلایل کشتار شیعیان نیجریه در سال ۲۰۱۵ همین ترس دولت از برگزاری سالیانه راهپیمایی اربعین و تلاش برای ریشه‌کن کردن آن بوده است که نشان می‌دهد این راهپیمایی میلیونی - که از شهرها و روستاهای مختلف به سمت زاریا انجام می‌شود و تجمع آنها در زاریا که حدوداً یک روز طول می‌کشد - چقدر برای دولت نیجریه و جریان‌های وهابی تلخ و ناگوار است.

متأسفانه برخوردهای قهرآمیز دولت با راهپیمایان همچنان ادامه دارد و نظامیان

کشور و بعضی از دولتمردان همواره در مصاحبه‌های مطبوعاتی اعلام کرده‌اند که این کار غیرقانونی است و با این راهپیمایی برخورد می‌کنیم و حتی از کشتار آنها ابایی نداریم؛ چون این مسئله امنیت ملی کشور را تهدید می‌کند.

این اقدامات دولت و حملات ارتش به راهپیمایان انتقاد شدید بعضی از محافل حقوق بشری بین‌المللی، از جمله «کمیسسیون حقوق بشر اسلامی انگلستان» را هم در پی داشته و آنها تلاش کردند که این کشتار شیعیان را، آن هم بدون دلیل موجه، در سطح محافل بین‌المللی مطرح کنند که البته این وضعیت کماکان ادامه دارد و از طرف دیگر چهره شفافی را از دولت نیجریه و سیاست‌های دولت این کشور - مبنی بر پایمال ساختن حقوق مردم این کشور و بی‌اهمیت دانستن قانون اساسی نیجریه - به تصویر می‌کشد. در قانون اساسی نیجریه، حفظ آزادی‌های فردی و رعایت احترام به مناسک دینی مردم - اعم از مسلمانان و مسیحیان - مورد توجه قرار گرفته است؛ ولی دولت نیجریه به طور خاص طی چند سال گذشته عملاً چند بند از قانون اساسی را نقض کرده است. علاوه بر اینها شرکت‌کنندگان محترم در وینار حتماً از داستان اسارت شیخ زکراکی و بی‌اهمیت دانستن تلاش‌های محافل بین‌المللی و حتی دادگاه لاهه مبنی بر آزادی شیخ کاملاً اطلاع دارند. به هر حال، رهبر حرکت اسلامی نیجریه به عنوان نمادی از وحدت شیعیان این کشور

همچنان در اسارت دولت نیجریه است، ولی جریان پویای تشیع در این کشور به مسیر خود ادامه می‌دهد؛ هرچند که از نعمت رهبری بزرگ تا حدود زیادی محروم مانده است. اگر دوستان در ارتباط با نکاتی که عرض کردم سؤالی دارند، در خدمتتان هستیم.

آقای دکتر ضیائی

بسم الله الرحمن الرحيم از جناب آقای دکتر عرب احمدی به خاطر اطلاعات مفیدی که ارائه کردند سپاسگزارم. اگر در این جلسه یا در فرصتی دیگر در مورد آداب و رسوم زیارت و همچنین نظام کارگزاری حج در نیجریه یا در کشورهای دیگر هم مطالبی بفرمایید استفاده می‌کنیم؛ مثلاً اینکه در نیجریه با توجه به فاصله‌ای که از مراقد اهل بیت علیهم‌السلام است یا از بزرگان، حتی صوفیه اهل سنت که در بغداد و در کشورهای اطراف ما هستند آنها چه مراقدی را با چه مقامات، آداب و رسومی انتخاب می‌کنند؟ اگر همراه با عکس باشد، مفیدتر خواهد بود، ممنون می‌شوم.

دکتر عرب احمدی

البته من خیلی کوتاه اشاره کردم که اسلام در آفریقا و به صورت خاص در غرب آفریقا و نیجریه به عنوان یکی از کشورهای بسیار مهم در غرب آفریقا، عمدتاً اسلام درویشی

است و تقریباً می‌توان گفت تمام مسلمانان در نیجریه و دیگر کشورهای منطقه غرب آفریقا تحت تأثیر فرقه‌های مختلف متصوفه هستند و بیشتر توجه و تمرکزشان در بحث زیارت، زیارت اماکن متبرکه‌ای است که منتسب و وابسته به رهبران فرقه‌های متصوفه است و زیارت این اماکن برایشان اهمیت دارد.

در بحث مناقب اهل بیت (علیهم‌السلام)، در کشور نیجریه و دیگر کشورهای منطقه، به شیعیان اجازه نمی‌دهند که سفرهای زیارتی به ایران و عراق را سازماندهی کنند؛ به همین دلیل این موضوع در بین غرب آفریقا و نیجریه، به عنوان یکی از کشورهای راهبردی منطقه، کم‌رنگ‌تر است. در شرق آفریقا به دلیل نزدیکی با سرزمین عربستان و تا حدودی ایران و عراق، سفرهای زیارتی را راحت‌تر و با امکانات بهتری می‌توان سازماندهی کرد؛ ولی در غرب آفریقا با توجه به بُعد مسافت و هزینه‌های زیاد این سفرها، کم‌رنگ‌تر انجام می‌شود.

در مورد فرهنگ زیارت اماکن متبرکه، که بعضی از رهبران متصوفه را نیز در برمی‌گیرد، اگر خواستید صحبت کنم، می‌توانیم برنامه‌ای خاص داشته باشیم. بعضاً چند روز با عشق و علاقه و آداب و رسوم خاص رهسپار این آرامگاه‌ها می‌شوند. جالب است که زیارتنامه‌ها و مناسک خاصی هم دارند که در زمان حضور در این آرامگاه‌ها آنها را اجرا می‌کنند.

آقای رضایی

بسم الله الرحمن الرحيم. خدمت جناب آقای دکتر عرب احمدی سلام عرض می‌کنم و از بیانات ارزنده ایشان تشکر می‌کنم. سؤالی که خدمتتان دارم این است که دولت نیجریه در سال ۲۰۱۵ با چه بهانه‌ای دست به جنایت علیه شیعیان زد؟ و اگر از طرف جناب شیخ زکزاکی برخورد مسالمت‌آمیز صورت می‌گرفت، آیا ممکن بود از این جنایت جلوگیری شود؟

دکتر عرب احمدی

عرض کنم که شیخ از همان سال ۱۹۸۰ روش مسالمت‌آمیز و به دور از توسل به هرگونه خشونت را در دستور کار قرار دادند و همیشه به یاران و بعد از شکل‌گیری شعب مختلف در سراسر نیجریه به رهبران حرکت اسلامی در شهرهای مختلف، تأکید می‌کردند که به هیچ عنوان به خشونت، متوسل نشوند و همواره سعی کنند که اقداماتشان صلح‌آمیز باشد.

حمله وحشیانه به حسینیه بقیة الله و بعد از آن به خانه شیخ که منجر به کشته‌شدن حدود هزار نفر از شیعیان بومی شد حرکتی برنامه‌ریزی شده بود و بهانه آنها این بود که «بوراتای» فرمانده ارتش نیجریه در حال رد شدن از خیابان مجاور حسینیه بقیة الله بوده

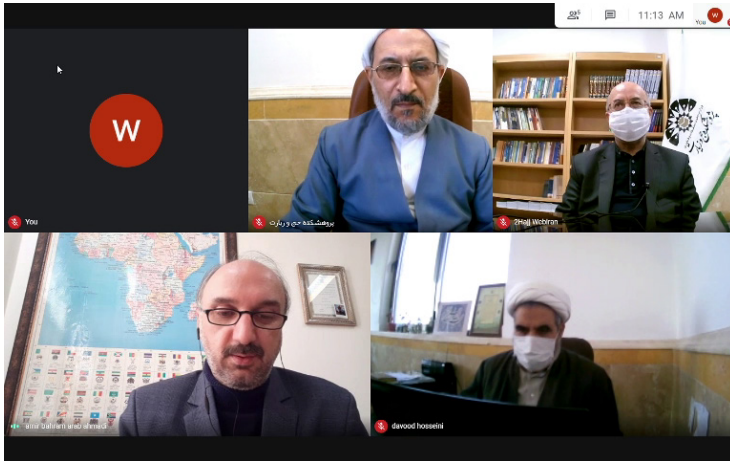
و گروهی از شیعیان به دنبال ترور او بودند. سخنگوی ارتش نیجریه پس از انعکاس وسیع این کشتار در سطح جهان با عقب‌نشینی از مواضع قبلی خود اعلام کرد که ارتش نیجریه در سرکوب شیعیان زاریا زیاده‌روی کرده است و شاید این برخورد می‌توانست مناسب‌تر هم انجام شود.

به طور قطع این اقدام سازماندهی شده بود. در واقع فرمانده ارتش که متأسفانه خودش هم مسلمان است، قبل از این اقدام ملاقات‌هایی با چند تن از مقامات عربستان در سفارت عربستان داشته است و همچنین سفری به اسرائیل داشته و حالا چه مذاکراتی داشته مشخص نیست، ولی کاملاً مسلم است که این برخورد قهرآمیز و تلاش برای محو کردن جریان تشیع در این کشور سازماندهی شده بود.

یکی از واحدهای هنگ مکانیزه ارتش نیجریه که بسیار مجهز هم بود به گروهی از مردمی که فاقد هر گونه سلاحی بودند، حمله می‌کند. اساساً ارتش برای این حمله چه توجیهی داشته، درحالی‌که نیجریه، مثل ایران پلیس و نیروی انتظامی دارد، مشخص نیست.

آشنایی با کشورهای اسلامی و شیوه های ارتباط گیری با زائران در حج

آشنایی با کشورهای اسلامی و شیوه های ارتباط گیری با زائران در حج

